

FEED THE FUTURE

The U.S. Government's Global Hunger & Food Security Initiative

Tooftaa Maatii Bu'uuraa Jijjiiru (Meeshaa Leenjii)

USAID
UMMATA AMERIKAA IRRA

Tooftaa Maatii Bu'uuraa Jijjiiru

Kaayyoo: Tooftaan maatii bu'uuraa jijjiiruuf qophaa'e kun kaayyoon isaa walitti dhufeenya koorniyaa irratti hubannoo miseensota maatii uumuu dha. Keessumaayyuu, gama itti fayyadamaa fi to'annoo qa-beenyaatin akkasumas qabeenya irraa faayidaa argachuu fi qoodinsa hojii irratti hubannoo uumuudhaan walitti dhufeenya koorniyaa maatii gidduu jiru bu'uura irraa jijjiiruu dha.

Kaayyoo leenjii: Leeniin kun haala qabatamaa fi hirmaachisaa ta'een kan kenamu yammuu ta'u, miseensota maatii hunda hirmaachisuudhaan walitti dhufeenya koorniyaa dubartoota, dhiiraa, ijoollee dubraa fi ijoollee dhiiraa gidduu jiru adda baasa. Xumura leenjichaa irrattis miseensonni maatii:

- *Walitti dhufeenya koorniyaa sadarkaa maatii jiru ni hubatu;*
- *Eenyu maal akka hojjetuu fi ba'aan hojii miseensota maatii murtaa'an irra jiru hangam akka ta'e adda baasuu danda'u;*
- *Eenyu qabeenya kam akka fayyadamuu fi to'annoo fi faayidaa qabeenyawwan gara garaa irratti qaban adda baasuu danda'u;*

- *Maatiin tokko nageenya, fayyaa, barnootaa fi waliigaltee gaarii qabaachuun bu'aa inni qabu irratti beekumsa ni horatu;*
- *Garaa garummaa jiru dhiphisuuf karoora raawwii hojii maatiif ta'u adda baasu.*

Yeroo Kenname: Sadarkaa hubannoo fi dandeettii haala mijeessuu miseensonni maatii qaban irratti hundaa'uun sa'aa 1-2.

Gareewwan irratti Xiyyeeffatamu: Miseensota maatii hunda

Afaan Leenjii: Afaan naannoo

Iddoo leenjii: Iddoon leenjii ganduma keessatti bakka leenjifamtoonni fi qondaaltonni naannichaa walta'uun filatan ta'a.

Meeshaalee leenjii: Meeshaalee naannootti argaman kanneen akka gug-guroo ('xaxarii') yookaan sanyii midhaanii, ulee yookaan wadaroo kan tuuta yookaan sarara tolchuuf gargaaran akkasumas kaardiiwwan bifa adda addaa kan argaman yoo ta'e yookaan waraqaa qofa maarkara yookaan qalama wajjiin.

Sadarkaawwan Leenjiin ittiin Mijaahu

Tooftaan maatii bu'uura jijjiiruuf qophaa'e kun yeroo raawwatamu, sadarkaawwan itti aanaan kun hordofamuu qabu:

Sadarkaa I

- Namoota afur kan fedha ofiin akka 1) bulchaa maatii, 2) haadha/abbaa, 3) ilmaa fi 4) intala ta'anii tapha fakkeessoo/taatee taphatan adda baasuu;
- Namoonni afuran fedha qaban tarree galanii hirmaattota fuullee akka taa'an itti himi;
- Hirmaattonni ammoo gartokkeen marsaa galanii (semicircular) taa'uu qabu (wanti hojii kana adda kutuu malu akka hinuumamne, mana keessatti yookaan dahoo jalatti yoo hojjetame gaarii dha).

Sadarkaa 2

- Namni hojichaaf jalqaba itti gaafatamummaa qabu eenyu akka ta'e hirmaattonni akka itti waliigalan erga gaafatteen booda, hirmaattonni hojichaaf qophaa'an akkaataa guddina ba'aa hojiiin yookaan akkaataa mirga itti fayyadamummaa fi to'annaa qabeenyaan walsimuun akkamitti gugguroo yookaan baaqelaa akka wal-irra tuulan itti agarsiisi.

Sadarkaa 3

- Tuulaawwan gugguroo yookaan baaqelaa qophaa’an ulee fayyadamuun adda baasiitii, hojjiilee sana hirmaattonni akka maqaa dhahan gaafachuun tarreessi. Jalqaba hojjiilee mana keessatti hojjetaman fi hojjiilee guddisa daa’immanii fakkeenyaaf, nyaata qopheessuu, bishaan waraabuu, qoraan guuruu, daa’imman kunuunsuu fi kkf, itti aansuun ammoo hojjiilee qonnaa, fakkeenyaaf, beeyilada horsiisuu, loon elmuu, oyiruu qotuu, aramaa aramuu fi kkf tarreessi.
- Hojjiilee jalqaba tarreeffamaniif, miseensota maatii hunda dura itti gaafat-amummaa qaban irratti hirmaattonni akka waliigalan gaafachuun, sadarkaa itti gaafatamummaa isaanii irratti hundaa’uun miseenota maatii tokkoon tokkoo isaaniif (abbaa, haadha, ilmaa fi intala) lakkoofsa 1-10 kenni. Miseensi maatii hojichaaf itti gaafatamummaa ol’aanaa qabu, miseensota maatii biroo itti gaafata-mummaa xiqqaa qabaniin yookaan inumaayyuu hin qabneen wal-biratti yammuu ilaalamu, lak-koofsa ol’aanaa argata.
- Lakkoofsa miseensa maatii tokkoon tokkoof akka kennamu itti waliigalame irratti hun-daa’uudhaan gugguroowwan “miseensota maatii” fuullee kaa’i.

- Hojiilee guguddoo irratti xiyyeeffachuu fi baay'ina hojiilee waliigalaa daan-gessuun hunda isaanii tarreessuu itti fufi. Yeroo qusachuuf jecha baay'inni hojiilee kan waliigalaa 15-20 caaluu hin qaban. Hojiilee hundaaf tartiibuma walfakkaatu irra deebi'i.

Sadarkaa 4

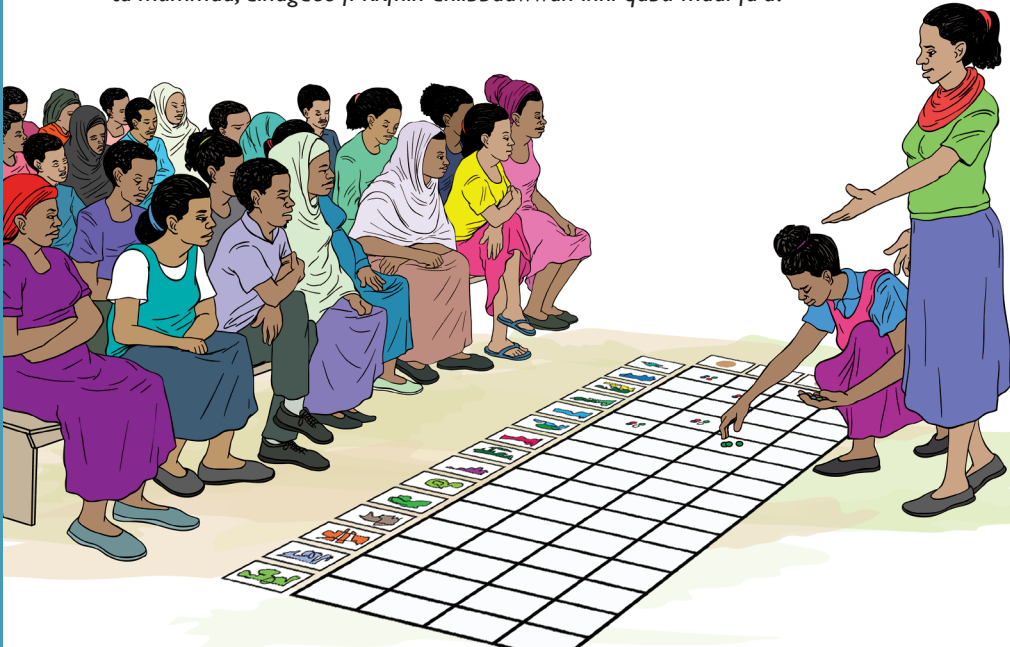
- Qabeenyawwan miseensonni maatii hundi qaban tarreessiitii; qabeenyawwan kana eenyu akka fayyadamuu fi to'atu hir-maattota gaafadhu. Shaakalli kun maatii keessatti namoota keessumaayyuu dhiiraa fi dubartoota gaheessota, qabeenyawwan sana to'achuu fi irratti murteessuuf aangoo qaban irratti xiyyeeffata. Miseensonni maatii garri caalaan qabeenyawwan jiran hanga tokko itti fayyadamuu akka malan hubannoo keessa galchuun, lakkoofsa miseensa maatii tokkoon tokkoo isaaniif akka kennamu itti waliigalame irratti hundaa'uudhaan gugguroowwan “miseensota maatii” fuullee kaa'uu itti fufi.
- Hojiilee fi qabeenyawwan tarreessuu erga xumurteen booda, bakka bu'oonni maatii gug-guroowwan isaanii fudhatanii akka lakkaawan gaafadhu.

Sadarkaa 5

- Baay'ina/bu'aa dhumaa miseensi maatii tokkoon tokkoon argate hirmaattota beeksisuun, miseensonni maatii tokko tokko kaan caalaa maaliif gugguroo hedduu akka argatan hirmaattonni akka mari'atanii fi yaada itti kennan taasisi.
- Haal-mijeessaan, hirmaattonni sababiiwwan bu'aawwan kana duuba jiran akka qoratan ni ja-jjabeessa; akkasumas ka'umsaa fi dhiibbaa isaa akka xiinxalan ni qajeelcha. Gaaffilee haal-mijeessaan akka gaafatu dhihaatan keessaa:
 - *Shaakala kanaan maaltu isinitti dhagahame?*
 - *Maal irraa barattan?*
 - *Dubartoonni hojiilee murtaa'an maaliif hojjetu? Dhiirri maaliif hin hojjenne?*
 - *Gama galii/fayyaa/barnootaa/walmadaallii ba'aa hojiitiin maatii irratti dhiibbaa maal qaba?*
 - *Qabeenya fayyadamuu fi to'achuu irratti akkasumas bu'aa irraa argachuu irratti eenyutu caalaa carraa/mirga qaba? Maaliifi?*

- *Maatii keessatti walitti dhufeenya gaarii uumuu irratti, gama omishtummaa, gaafata-mummaa, dinagdee fi kkfnin dhiibbaawwan inni qabu maal fa'a?*

Sadarkaa 6

Haal-mijeessaan itti aansuun kan gaafachuu qabu: Argannoowwan kana furuu maaltu raawwa-tamuu qaba? Miseensonni maatii dursa fudhachuun dhimmoota furmaata ta'an kennuu qabu. Dhimmoota itti aanan kana qalbeeffadhu:

- *Qabiyyeewwan hojiilee fi guddinni isaanii maatii maatiidhaan waldabru.*
- *Haal-mijeessitoonni, maatiiwwan ofuma isaaniitiin karoora raawwii hojii akka qopheeffatan gargaaruu qabu. Haal-mijeessitoonni ofii yaada furmaataa kennuun dhiibbaa gochuu irraa of qusachuu qabu*
- Hirmaattonni haala jiru kana akka-mitti akka jijjiiran itti yaaduu akka jalqabaniif fi karoora raawwii hojii isaaniillee maatii isaanii akka beeksisan gaafachuun kutaa leenjichaa xumuri.

***Yaadannoo:** Gaheewwan koorniyaa hawaasaan kan uumamani dha. Adeemsa jireenya hawaasummaa keessatti kan barataman yammuu ta'u, dhiirri, dubartoonni, ijoolleen dhiiraa fi dubraa eenyummaa koorniyaa isaanii baratu. Haalli kunis eenyummaa koorniyaa isaanii irratti hundaa'uun akka jiraatan karaa qajeelcha. Eenyummaan koorniyaa maatii, hawaasaa fi dhaabbilee keessatti gahee fi itti gaafatamummaa qaban, haala itti fayyadamaa fi abbummaa qa-beenyaa isaanii, carraawwaniifi gufuuwwan isaan quunnaman kan murteessu ta'a.*

Fakkeenya:

Ibsa waa'ee hojii (Hojiilee qonnaa fi hojiilee mana keessaa) fi Qabeen-yaawwanii

Hojiilee	Dhiira	Dubartoota	Ijoollee dhiiraa	Ijoollee dubraa
Nyaata qopheessuu		XXX		XX
Uffata miiccuu		XXX	X	XX
Bishaan waraabuu fi... kkf				
Qotiisa				
Aramaa aramuu				
Omisha walitti qabuu				
Midhaan dhahuu fi ... kkf				

Beeyilada				
Horsiisuu				
Elmuu				
Aannan raasuu fi kkf				
Hojii qonna hin taane				
Daldala xixiqqaa				
Uffata faayeessuu (Embroidery) ...kkf				

Qabeenyaawwan (Fayyada-muu fi to'achuu)				
Beeyilada				
Lafa				
Mana				
Meeshaalee maatii				
Maallaqa				

FEED THE FUTURE

The U.S. Government's Global Hunger & Food Security Initiative

USAID
UMMATA AMERIKAA IRRA

